వాగ్దత్త

ధర్మయ్య యిలా నడిబజారులో అకస్మాత్తుగా కలుసుకుంటాడని అనుకోలేదు రంగారావు. భుజంమీద బరువయిన చెయ్యి పడి, "రంగా!" అని అప్యాయంతో కూడిన పిలుపు వినబడే టప్పటికి ఎవరో అనుకుని తెల్లబోయాడు. గాని ఆ పిలిచింది ధర్మయ్య అయివుంటాడని కొంచెమైనా అనుకోలేదు తను.

తెల్లబోతూ బిడియంగా ధర్మయ్య ముఖంలోకి చూశాడు. నాలుగేళ్ళక్రితం ఎలా వున్నాడో అలానే వున్నాడు. ఆ ముతక ఖద్దరు పంచా, చొక్కా-వేషధారణలోకూడా ఏమీ మార్పు కనిపించలేదు. పెదిమలమీద చిరునవ్వు తొణికిసలాడుతూవుంది.

"అలా చూస్తావేం రంగా! నన్ను గుర్తుపట్టలేదా?" అని అడిగాడు ధర్మయ్య చిరునవ్వు పెదవులమీద నాట్యం చేస్తూ వుండగా.

తనను యీ హోదాలో, యీ వయసులో ఎవరూ సాహసించి "రంగా" అని పిలవలేరు. ఆ ధైర్యం చనువు ఒక్క ధర్మయ్యకే చెల్లాయి.

"గుర్తున్నావు" అనిమాత్రం అనగలిగాడు రంగారావు. ధర్మయ్యపట్ల తను చేసిన అపరాధం జ్ఞప్తికివచ్చి వళ్ళంతా సిగ్గుతెరలు కమ్మాయి. ఏముఖం పెట్టుకుని అతనితో మాట్లాడుతాడుయింక?

అసలు ధర్మయ్యను తను కలుసుకోవటం జరిగివుండేదికాదు. తన కారు సర్వీసింగుకు పోయివుండటంవల్ల, బండిలో పోదామని అనిపించినా ఎందుచేతనో నడుద్దామని బుద్ధిపుట్టటంవల్ల అతన్ని కలుసుకోవటం సంభవించింది. తనకు అవసరమయిన పని వుండటంవలన యిప్పుడు బయటకు వచ్చాడు. లేకపోతే అదికూడా జరిగివుండేదికాదు.

"ఏమిటి? ఈ వూళ్ళో వుంటున్నావా?"

"అవును చాలాకాలంక్రిందటనేయిక్కడికి ట్రాన్స్‌ఫర్ చేశారు".

"కాని నువ్వు బలేపని చేశావ్‌రంగా?" ధర్మయ్య అన్నాడు.

"ఇన్నాళ్ళూ నీ ఆచూకీ నాకు తెలియకండా దొంగలా ప్రవర్తించావ్."

రంగారావు జవాబు చెప్పలేక తల వంచుకున్నాడు. ధర్మయ్య అతనివంక తిరిగి రోడ్డుమీద ఎందుకు? యింటికి పోతున్నావా? పద పోదాం" అన్నాడు. రంగారావు తలయెత్తి అయినా చూడకుండా నడక సాగించాడు. ధర్మయ్య ఏవో ఆలోచిస్తూ అతని ప్రక్కనే నడవసాగాడు.

రంగారావు మనస్సులో ఆలోచనలు గిర్రున తిరగసాగాయి.

....

తను పల్లెటూళ్ళోనే పుట్టాడు. చాలాకాలం పల్లెటూళ్లోనే పెరిగాడు. పదేళ్ళ వయస్సులో వుండగా ధర్మయ్యతో స్నేహం కలిసింది. అప్పట్నుంచీ యిద్దరూ ఒకటిగా పెనవేసుకొనిపోయారు. చెట్టాపట్టీలు వేసుకొని యిద్దరూ బడికి పోతుంటే చూసేవాళ్ళు అన్నదమ్ములేమోనని భ్రమపడేవారు.

మొదట్నుంచీ తాము కొంచెం వున్నవాళ్ళు. పెద్దలనాటినుంచీ దర్జాగా గౌరవ మర్యాదలతో గడిపిన వంశం తమది. ధర్మయ్య

కుటుంబముకూడా గౌరవ మర్యాదలు కలదే. వారూ కొంత డబ్బున్నవారేగాని ఎక్కువగాకాదు.

రోజులు గడుస్తున్నకొద్దీ తమ స్నేహం బాగా అల్లుకుపోయింది. నిజానికి తన కోపదారి తనానికీ, ధర్మయ్యను అన్న సూటిపోటి మాటలకీ యిద్దరికీ ఎన్నోసార్లు స్నేహం తెగిపోవల్సింది. కాని ధర్మయ్య ఎటువంటి పరిస్థితుల్లోనయినా కోపం తెచ్చుకోకుండా మరుక్షణంలో వచ్చి తనను "రంగా!" అని అప్యాయంగా పలుకరించేవాడు. దానితో ఇద్దరిమనస్సులూ అతుక్కుపోయేవి. ఇద్దరూ గబగబా పరీక్షలు ప్యాసయిపోయి ఆ బడిలో చదువు ముగించేశారు. తన యింట్లో బస్తీకిపంపి చదివిస్తానన్నారు. తనకూ పెద్దచదువు చదువుకోవాలనేవుంది. అందుకని చాలా సంతోషపడ్డాడు. ధర్మయ్యకూడా వస్తాడనే తన ఊహ, కాని ధర్మయ్య ఇంట్లో అందుకు అంగీకరించలేదు. "చదివిన చదువు చాలు. ఇక్కడవుండి పొలం చూసుకో" అన్నారు. ధర్మయ్యకు చదువుకుందామని ఎంత వుత్సాహమున్నా యేం చేస్తాడు? ఇద్దరూ విడిపోవలసిన సమయం వచ్చింది. విడిపోయారు.

ఎడబాటు కలిగేముందు ధర్మయ్య ఎంతగానో విచారించాడు. "నా చదువు యీ విధంగా పరిసమాప్తి చెందింది. నువ్వయినా పెద్ద చదువులు చదివి మంచి వుద్యోగాలు సంపాదిద్దువుగానిలే" అని వీడ్కోలులోనే ఆశీర్వాదం పలికాడు.

ఆ తర్వాత యిద్దరిమధ్యా వుత్తరాలుమాత్రం నడిచేవి. తను యెప్పుడయినా సెలవులకు స్వంతవూరికి వచ్చేవాడు. ధర్మయ్య ఎరుగని కొత్త విశేషాలు యెన్నో చెప్పేవాడు. మళ్ళీ కొంత కాలం యిద్దరూ సరదాగా గడిపేవారు. సెలవులు పూర్తయిన తర్వాత తను బస్తీకి వెళ్ళిపోయేవాడు.

చాలా రోజులు గడిచాయి. ధర్మయ్య పల్లెటూళ్ళోనే వుండి

పోయాడు. తన కాలేజీ చదువు ముగించేశాడు. తర్వాత తన తండ్రి యింజనీరింగు కోర్సు చదవమని సలహా ఇచ్చాడు. దానితో తను యింకా దూర ప్రాంతానికి వెళ్ళిపోవలసి వచ్చింది. ఇంజనీరింగు చదువుతుంటే ధర్మయ్య పెళ్ళి అయిందని తెలిసింది. తెలియటమేమిటి తప్పకుండా రావాలని స్నేహితుడి దగ్గరనుంచి వుత్తరాలు వచ్చాయి. కాని తన పరీక్షలు సమీపిస్తూ ఉండటంచేత వెళ్ళలేకపోయాడు. తన చదువు సంపూర్తి అయినతర్వాత స్వంతవూరికి వచ్చాడు. ధర్మయ్య తనని తీసుకుపోయి అతనిభార్యను చూపించాడు. తను విస్తుపోయాడు. ధర్మయ్య ఒకపల్లెటూరుపిల్లని పెళ్ళిచేసుకుంటాడని వూహించుకోలేదు. కాని వెంటనే గుర్తువచ్చింది. అతనుకూడా పల్లెటూరివాడేగా. అతనేం బస్తీలకిపోయి చదువుకోలేదుగా. అమాయకత్వమంతా ధర్మయ్య భార్య ముఖంలోనే యిమిడివున్నదా అనిపించింది.

ధర్మయ్య వేషధారణలో మార్పేమీలేదు. ఎప్పటివలనే ముతక పంచా, చొక్కా, తనుమాత్రం ప్రతి విషయంలోనూ నాగరికత అలవరచుకున్నాడు.

తర్వాత కొద్దిరోజులకే తను గ్రామాన్నివదిలిపెట్టి వెళ్ళిపోవలసి వచ్చింది వుద్యోగరీత్యా. ఒక చదువుకున్న అమ్మాయితో తన పెళ్ళి జరిగింది. ధర్మయ్య భార్యతోసహా తన పెళ్ళికి వచ్చాడు. ప్రైవేటు వృత్తి కానందువల్ల తరుచు వూళ్ళు మారవలసి వచ్చింది. మారుతున్నాడు. ఒకసారి ధర్మయ్యకు కొడుకు పుట్టాడని వుత్తరం వచ్చింది, పదకొండోరోజు పండక్కి రమ్మనమని ఆహ్వానంకూడా వచ్చింది. తను వెళ్ళలేదు. వెళ్ళేందుకు యిదేమైనా చెప్పుకోతగ్గ శుభకార్యం అయితేగా.

ధర్మయ్య మామూలుగా వుత్తరాలు రాస్తున్నాడు. తనూ రాస్తూనే

వున్నాడు. కాలం చకచకా గడచిపోతోంది. ఎన్నో పరిణామాలు జరిగాయి జీవితంలో. తన తండ్రికూడా ఆ రోజుల్లోనే చనిపోయాడు.

చాలారోజులు గడిచాక తనకు కుమార్తె జన్మించింది. పదకొండో రోజు పండుగ చాలా ఘనంగా జరపాలన్నది భార్య

"అవును" అన్నాడు. అందరకూ ఆహ్వానాలు వెళ్ళాయి. ధర్మయ్యకూ ఆహ్వానం పంపాడు. అనుకున్న వేళకి ధర్మయ్య భార్య, తోనూ కొడుకుతోనూ, వచ్చాడు. తనకుమార్తెకు నామకరణం జరిగింది "గిరిజ" అనిపేరుపెట్టుకున్నారు ముద్దుగా.

ఆ రాత్రి భోజనాలు అయింతర్వాత తమందరూ కులాసాగా కబుర్లు చెప్పుకుంటూ కూర్చున్నారు. ఏవో మాటల్లో ధర్మయ్య అన్నాడు "చూశావా రంగా! పిల్లలిద్దరికీ యీడూజోడూ ఎలా కుదిరిందో, మన మిద్దరం ఇయ్యంకులం అయితే బాగుంటుంది కదూ" అని.

"నిజమే. కాని యిప్పటిమాట కాదుగా" అన్నాడు తను.

"కాకపోయినా అసలు యిలా జరగటం నీకు సమ్మతమైన విషయమేనా!" అన్నాడు ధర్మయ్య తిరిగి.

"సంతోషంగా"

"అయితే నేనీమాటను వాగ్దానంగా తీసుకుంటున్నాను సుమా. ఎప్పటికయినా గిరిజ నాకోడలు కావాలి"

ధర్మయ్య పల్లెటూరితనానికి తనకు నవ్వు వచ్చింది. వీళ్ళంతా పూర్వకాలపు మనుష్యులు. పుట్టి పదకొండు రోజులయినా కాలేదు అప్పుడే పెళ్ళివరకూ పోయారు - అనుకుని విస్తుపోయాడు.

"అలాగే" అన్నాడు తను.

మరునాడు ధర్మయ్య వెళ్ళిపోయాడు. తనభార్య తనదగ్గరకొచ్చి "నిన్న అలా ఎందుకన్నారు అతనితో?" అని అడిగింది.

ధర్మయ్యతో తను అన్నమాటలు గుర్తుకు వచ్చి "ఏదో యధాలాపంగా అన్నమాటలు పట్టింపుగా తీసుకుంటావేమిటి! అనగానే అయిపోయిందా" అన్నాడు.

"యథాలాపంగా అన్నా అటువంటిమాటలు ఎందుకని. అతనామాటలు నిజంగా తీసుకుంటే?" అని రెట్టించింది ఆమె.

ఆమె దూరదృష్టికి తను నవ్వుకుని "ఎప్పటిమాటలో యిప్పటినుంచీ ఎందుకు? ఒక చిన్న విషయాన్ని అంత సీరియస్‌గా తీసుకుంటావేం?" అని మందలించాడు. ఆమె యిక మాట్లాడలేదు.

ధర్మయ్య వూరికి వెళ్ళిపోయినాగాని ఎప్పటివలెనే వుత్తరాలు రాస్తూనే వున్నాడు. రోజులు గడుస్తున్నకొద్దీ గిరిజ పెరిగి పెద్దదవసాగింది. ఆమెను స్కూల్లో ప్రవేశపెట్టాడు తను.

గిరిజ స్కూలుఫైనల్ ప్యాసయి కాలేజీలో అడుగుపెట్టినతర్వాత ధర్మయ్య తనకొడుకుని మెడికల్ కాలేజీలో చేర్పించానని వుత్తరం రాశాడు. పరిస్థితుల ఒత్తిడివలన అతను చదువుకొనకపోయినా కొడుకుని బాగానే చదివిస్తున్నాడని సంతోషించాడు తను.

ధర్మయ్య తనను ఎప్పుడయినా కలుసుకోవటం సంభవించినపుడు తమ పిల్లల వివాహాన్నిగురించి ప్రస్తావిస్తూనే వున్నాడు. నిజానికి ఆ సంబంధం చేసుకోవటం తనకు యిష్టంలేదు. తన కుమార్తెకు యింకా మంచి సంబంధం తీసుకురావాలని తన అభిప్రాయం. కాని ఆ విషయాన్ని నిష్కర్షగా స్నేహితుడితో చెప్పలేక "యింకా కొన్నాళ్ళు పోనిద్దూ" అని తప్పించుకునేవాడు.

సరిగ్గా నాలుగేళ్ళక్రితం అక్కడినుంచి ట్రాన్స్ఫర్ అయి వచ్చే శాడు యీ వూరికి. అమ్మాయికి పెళ్లియీడు వచ్చిందని భార్య పోరు పెట్టసాగింది. సరే, తను సంబంధాలు అన్వేషించటంలో మునిగిపోయాడు. ఒకప్పుడు ధర్మయ్యకు వాగ్దానం చేశానని కూడా గుర్తురాలేదు యీ సమయంలో.

ధర్మయ్యకు తను ఇక్కడ వుంటున్నట్లు తెలీదు. ఇక్కడికి వచ్చినతర్వాత అతనికి తను వుత్తరాలు రాయలేదు.

చివరికి తనకోరిక నెరవేరింది. ఒక లక్షాధికారి కుమారుడిని అల్లుడుగాచేసుకోటానికి నిశ్చయించుకున్నాడు. వివాహం జరిగి పోయింది. పెళ్లికి ధర్మయ్యని పిలవటానికి సాహసించలేక పోయాడు. తనపై ఎటువంటి నింద వేస్తాడోనని భయం.

మంచి అల్లుడిని తెచ్చుకున్నామని ముచ్చట పడ్డారు. కాని అది మూన్నాళ్ళ ముచ్చటే అయింది. అల్లుడు సంసారసాగరంలో అడుగు పెట్టకుండానే టైఫాయిడ్ జ్వరానికి బలిఅయిపోయాడు.

ఇప్పుడేం జరిగింది? ధర్మయ్య నిలబెట్టుకోమన్నమాట తను ఎందుకని నిలబెట్టుకోలేదు? ధర్మయ్య తన ఆత్మసాక్షిగా అన్న మాటలను తను వాగ్దానంగా ఎందుకని తీసుకోలేదు? ఏమయిం దిప్పుడు? గిరిజ వితంతువయింది.

ధర్మయ్య కొడుకుని అల్లుడిగా చేసుకుంటే ఎలా జరిగి వుండేదో? ఈవిషయం ధర్మయ్యకు వుత్తరం రాసి క్షమాపణలు కోరుకుందామా? అనిపించింది. కాని అందుకుకూడాసాహసించ లేక పోయాడు.

ఆశ్చర్యం! దేశంలో నాగరికత అభివృద్ధి చెందుతూవుంది. రోజు రోజుకీ ఎన్నో వితంతు వివాహాలు జరుగుతున్నాయి, తన కుమార్తె పునర్వివాహం కోసం ప్రయత్నిస్తే అది నెరవేరదేం? అప్పట్నుంచీ గిరిజ యింట్లోనే ఉంటున్నది.మామూలు మనిషిగా కాకుండా. అయినా వుండక ఇంకెక్కడికి పోతుంది?

నడుస్తున్నారు ఇద్దరూ. ఎవరూ మాట్లాడలేదు. అసలువిషయం చెప్పి క్షమాపణ కోరుకుందామా? అనుకుంటున్నాడు రంగారావు. ధైర్యం చాలటంలేదు.

....

రామానికి పెళ్ళయి ఎన్నాళ్ళయిందో? ఎంతమంది పిల్లలో!

"ఇదేయిల్లు" అని ఒకమేడముందు ఆపి ధర్మయ్యను లోపలికి తీసుకుపోయాడు రంగారావు. ముందుగదిలో ఒక ఇరవై యేళ్ళ అమ్మాయి ఏదో పుస్తకం చదువుకుంటూ వీళ్లిద్దరూ రాగానే లేచి నిల్చుంది. ఆ అమ్మాయివంక పరిశీలనగా చూసి ధర్మయ్య "ఏమిటి? గిరిజేనా? ఎంత మారిపోయింది!" అని ఆశ్చర్యం వెలిబుచ్చాడు.

"అవును" అని రంగారావు కుమార్తె వంక తిరిగి "ఇతను నా స్నేహితుడు ధర్మయ్య నువ్వితన్ని చూసి చాలాయేళ్ళయింది. ముందు కాఫీ తీసుకునిరా అమ్మా" అన్నాడు. గిరిజ లోపలకి వెళ్ళిపోయింది.

"కూర్చో" అన్నాడు రంగారావు. ఇద్దరూ కూర్చున్నారు.

రంగారావుకి ఏం మాట్లాడేందుకూ తోచలేదు. చివరికి "మీ రామానికి పెళ్ళయిందా? అతనేంచేస్తున్నాడు ఇప్పుడు?" అని అడిగాడు.

ధర్మయ్య స్నేహితుడి ముఖంలోకి వింతగా చూసి "వాడిపెళ్ళి ఎలా అవుతుంది? గిరిజను నా కోడలుగా చేసుకుందామనుకున్నాను.కాని నీఆచూకీనేతెలియలేదుయిన్నాళ్లూ.వాడింతవరకూ బ్రహ్మచారిగానే ఉన్నాడు" అన్నాడు. రంగారావు ఆశ్చర్యానికి మేరలేకపోయింది. ఇంకో విపత్తు వచ్చిపడింది. తనకుమార్తెను చేసుకుంటానని మాట యిచ్చినందున తాము ఎక్కడ వున్నారో తెలియకపోయినా కొడుక్కి పెళ్ళి చేయకుండా ఉంచేశాడా ధర్మయ్య? ఎంత ఉదార స్వభావుడు!

"వాడు ఆ పల్లెటూరిలోనే ప్రాక్టీసు చేసుకుంటున్నాడు. నేనే అలా చేయమన్నాను. డబ్బుకోసం ఆశపడి ఎక్కడో వుండట మెందుకు? వైద్యసౌకర్యం లేకుండా అక్కడివాళ్లు బాధపడు తుంటే అలా చేయించాను."

రంగారావు మనస్సు ఎక్కడో విహరిస్తోంది. గిరిజ కాఫీ తెచ్చి బల్లమీదపెట్టి వెళ్లిపోయింది.

"తీసుకో" అన్నాడు రంగారావు.

కాఫీతాగుతుండగా ధర్మయ్య "అసలువిషయం చెప్పవేం? ఎందుకలా మౌనంగా వుండిపోతున్నావు. నాకు నీనివాసంతెలియ నీయకుండా ఎందుకు చేశావ్? గిరిజకు పెళ్ళికాకుండా ఇంత వరకూ వుంచేశావేం?" అని ప్రశ్నలవర్షం కురిపించాడు.

ఎంత అమాయకుడు ధర్మయ్య! తన కొడుక్కి యిచ్చి పెళ్ళి చేయకపోతే ఆమెకు యింకా పెళ్లికాలేదనే అనుకుంటున్నాడా!

ఎట్లాగో కూడదీసుకుని అన్నాడు రంగారావు. "నన్ను క్షమించు ధర్మయ్యా! నిన్ను మోసంచేశాను. మా గిరిజకు ఎప్పుడో పెళ్లి చేసేశాను. అది నీకు తెలియజెప్పటానికి బిడియపడి నేను ఎక్కడ వుంటున్నానో నీకు రాయలేదు."

ధర్మయ్య ఆశ్చర్యంగా వింటున్నాడు.

"కాని దానిభర్త చనిపోయాడు—పెళ్లి అయిన కొద్దిరోజులకే."

"ఎంతపని చేశావ్‌రంగా? ఆమెపెళ్లి నాతో చెప్పకుండాచేశావా?" అన్నాడు ధర్మయ్య ఆశ్చర్యంతో.

"పోనీ చేశావు. ఆమెను వితంతువుగా ఎందుకు వుంచావు? తిరిగి పెళ్లి చేయకుండా ఆమె జీవితాన్ని నాశనం చేద్దామను కుంటున్నావా?"

రంగారావు తలమెత్తి దీనంగా చూసి "ప్రయత్నం చేశాను. లాభంలేకపోయింది" అన్నాడు.

"ఇప్పుడయినా ఆ సంగతి నాకు ఎందుకని రాయలేదు? నేనువచ్చి పోయాననేభావించావా? యెప్పుడో ఇద్దరం వియ్యంకులం అవుదామని అనుకున్నాము. ప్రమాదవశాత్తూ అది అప్పుడు పలించలేక పోయినా నేటికి నెరవేరేసమయం వచ్చింది. గిరిజ నాకోడలు. ఈ మాటను యెవరూ కాదనలేరు" అన్నాడు ధర్మయ్య కళ్ళు ప్రశాంతంగా మెరిసిపోతూండగా.

రంగారావు ఆశ్చర్యానికి మేరలేకపోయింది. పల్లెటూరి ధర్మయ్యేనా మాట్లాడుతూంది? ధర్మయ్యలాంటి మనుషులు యింకా యీ లోకంలో ఉన్నారా?

అతని కళ్ళనుండి ఆనందాశ్రువులు జారిపడ్డాయి.